

Teresa Dalecka

Uniwersytet Wileński, Litwa

ORCID: 0000-0001-6999-2595

TRADYCJE BADAŃ MICKIEWICZOWSKICH NA UNIWERSYTECIE STEFANA BATOREGO W WILNIE W DWUDZIESTOLECIU MIĘDZYWOJENNYM

W pracy naukowej profesorów Uniwersytetu Stefana Batorego, zwłaszcza w latach dwudziestych XX wieku, romantyzm zajmował miejsce ważne, a w przypadku niektórych naukowców najważniejsze. Wilno w dwudziestoleciu dołączyło do uczelni w Krakowie i Lwowie, które do 1918 r. były jedynymi uczelniami na ziemiach trzech zaborów, a później też w Warszawie, Poznaniu i Lublinie, które wniosły duży wkład do badań nad romantyzmem i szczególnie nad życiem i twórczością Adama Mickiewicza.

Wobec dokonujących się w dobie dzisiejszej przemian ważne wydaje się pytanie o stosunek do tradycji, jej trwałość i modyfikacje, jakim jest nieustannie poddawana. W omawianym przypadku chodzi o tradycję niezbyt odległą, stuletnią, związaną z badaniami mickiewiczowskimi w międzywojennym Wilnie. Poloniści wileńscy tego okresu postępowali zgodnie z wypowiedzianą w latach osiemdziesiątych XX wieku przez Jerzego Szackiego myślą, że najważniejszym zadaniem dla humanisty jest „aktualizowanie przeszłości, uczynienie jej czytelnej dla nowych pokoleń, przystosowanie jej do ich zainteresowań i potrzeb. Oryginalność humanisty może paradoksalnie polegać na przypominaniu, odczytywaniu raz jeszcze pochodzących z przeszłości znaków”¹.

W badaniach wileńskich historyków literatury lat 1919–1939 romantyzm siłą rzeczy musiał zająć miejsce najbardziej uprzywilejowane. Polonistyka w Wilnie rozwijała się w czasie, gdy nie wygasły jeszcze ideały romantyzmu i charakterystyczne dla tego okresu tendencje idealizowania przeszłości oraz uwydatniania silnego poczucia narodowego.

Wraz z odrodzeniem w 1919 r. w Wilnie uczelni wyższej, Uniwersytetu Stefana Batorego, następuje naturalne ożywienie zainteresowań życiem i twórczością

---

¹ J. Szacki, *Tradycja i oryginalność w humanistyce*, „Odra” 1985, nr 6, s. 33.

Adama Mickiewicza, zwłaszcza ze względu na niezbadane dotąd materiały, zaległe w wileńskich bibliotekach i archiwach. Żywotność romantyzmu w Wilnie objawiła się w dwudziestoleciu międzywojennym w największym stopniu w badaniach naukowych, jako że inne inicjatywy, w tym społeczne, takie jak np. próba ustawienia pomnika, okazały się niezbyt udane². Tradycja romantyczna, a ściślej, mickiewiczowska, okazała się najważniejszą z narodowych tradycji. Badania mickiewiczowskie zostały w Wilnie zapoczątkowane w dwudziestoleciu międzywojennym, zarówno przez uznanych już mickiewiczologów, takich jak prof. Józef Kallenbach, jak i młodych uczonych, dopiero torujących sobie drogę na szczyty nauki.

Symbolicznym nawiązaniem do tradycji mickiewiczowskiej było nadanie w 1919 r. Władysławowi Mickiewiczowi, synowi Wieszcza, tytułu honorowego profesora Katedry Literatury Polskiej na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie. Przed otwarciem USB zwrócono się do niego ze szczególną prośbą, by przybył do Wilna i dał świadectwo żywej tradycji³.

W dwudziestoleciu międzywojennym zainteresowanie romantyzmem weszło w fazę kulminacyjną. W powszechnej świadomości odzyskanie niepodległości w 1918 r. kojarzono z zasługami romantycznych wieszczów⁴. Wzorem dla uniwersytetu odrodzonego w Wilnie w roku 1919 po ponad osiemdziesięcioletniej przerwie, była niewątpliwie uczelnia, uformowana w wieku XIX. Jak podkreślił Czesław Miłosz „na naszym uniwersytecie czuło się ciągłość bardziej niż na innych polskich uniwersytetach z wyjątkiem Jagiellońskiego. Bo okres jego zamknięcia po powstaniu 1831 roku jakoś skracał się, ginął i żyło się aurą Filomatów”⁵.

W trudnym dla Wilna 1919 r. Katedrę Historii Literatury Polskiej objął znany badacz romantyzmu, którego sławę ugruntowała m.in. monografia o Mickiewiczu, prof. Józef Kallenbach. Na USB przybył prezes Towarzystwa im. Adama Mickiewicza (do 1918 r.), autor opracowania *Dziadów*, zatem można twierdzić, że jego wileńskie badania były z góry „naznaczone”.

W wykładzie inauguracyjnym, wygłoszonym 21 października 1919 r. podkreślił: „Celem historyka literatury ma być nie monograficzne jej traktowanie, ale ewolucja głównych rodzajów literackich i typów. To było zasadą Borowskiego, w której ćwiczył się Mickiewicz, jego triumfy przyszłe w College de France

² Pomnik Adama Mickiewicza, autorstwa rzeźbiarza Gediminasa Jokūbonisa, stanął w Wilnie dopiero w 1984 r. Makieta pomnika Wieszcza autorstwa Zbigniewa Pronaszki stała na terenie koszar w Wilnie od 1924 r.

³ Władysław Mickiewicz był też gościem Koła Polonistów Studentów USB w 1922 r.

⁴ L. Kamiński, *Romantyzm i polityka dwudziestolecia*, w: *Problemy polskiego romantyzmu. Seria trzecia*, praca zbiorowa pod red. M. Żmigrodzkiej, Wrocław 1981, s. 354.

⁵ Cz. Miłosz, *Zaczynając od moich ulic*, Wrocław 1990, s. 41.

były też triumfami Uniwersytetu Wileńskiego. Zadaniem historyka literatury jest określić, o ile w danym dziele zawiera się mniej lub więcej ideałów narodowych lub ogólnoludzkich. Literatura w ogóle, a zwłaszcza u narodu pozbawionego lat sto przeszło bytu politycznego, jak Polska, była jedyną wyrazicielką ducha naszego narodu i jako taka jest najgodniejszą badań⁶. Sformułowane w taki sposób zadania profesor realizował zarówno w pracy naukowej, jak i podczas zajęć ze studentami. O słuchaczach wykładów Kallenbacha napisano, że w ich trakcie pozostawali „w stanie ekstazy”. „To jedno jest pewne, że się odbywał wtedy, w przeszławnej Wszechnicy Batorowej, na Adamowej Litwie, nowy gromadny chrzest – chrzest na wiarę filomatyczną [sic!]”⁷.

Pierwszy profesor polonistyki wileńskiej nadał kierunek dalszemu rozwojowi naukowemu tej placówki, która szczególnie upodobała sobie literaturę romantyczną. Jego praca naukowa w Wilnie była kontynuacją wcześniejszych zainteresowań. „Pochłonięty cały przez wierne i korne uwielbienie dla cudu człowieczeństwa: Adama Mickiewicza, poprzez ten żywot, jak po łuku tęczy, przeszedł ku stronom rodzinnym wieszca i tu już przyłgnął i pozostał” – pisał o Kallenbachu Stanisław Pigoń⁸.

Podjęcie żmudnej pracy nad dziełami Mickiewicza wiązało się prawdopodobnie z nadzieją odkrycia w Wilnie nieznanych dotąd materiałów. Jednak okres wileński był zbyt krótki, by mógł wnieść wiele nowego do osiągnięć naukowych badacza. W Wilnie prof. Kallenbach opracowywał *Dziady* dla Biblioteki Narodowej, które ukazały się jako tom 11 serii. Jednak w liście do Stanisława Kota pisał: „Gdybym był przypuszczał, że tu takie ubóstwo książek, nigdy nie byłbym się podejmował wydawnictw żadnych w Wilnie. To jeden z powodów, dla których muszę się stąd wynieść”⁹. Jako wytrawny archiwista liczył na większe odkrycia naukowe. Mimo krótkiego czasu spędzonego w Wilnie i niezbyt dużych osiągnięć w dziedzinie badań mickiewiczowskich, prof. Kallenbach położył podwaliny pod pracę naukową przyszłych profesorów wileńskich.

Niewątpliwie największe zasługi dla badań mickiewiczowskich w dwudziestoleciu międzywojennym w Wilnie ma Stanisław Pigoń. Nastawienie, z jakim jechał tutaj, wspominał tak: „Stawiwszy się tam w r. 1921 do służby mogłem być – po wierzchu biorąc – uważany za przybysza, podczas krótkiego pobytu w r. 1912 niewiele zdołałem poznać miasto, jeszcze mniej ludzi. Ale jadąc tam po ośmiu latach, nie jechałem w strony mi obojętne, nęciła mię ziemia pagórków leśnych

⁶ Cyt. za: „Dziennik Wileński” 1919, nr 167.

⁷ S. Kowalewska, *Z dni niezapomnianych. Wspomnienie z V-j sali Uniwersytetu Wileńskiego*, „Tygodnik Wileński” 1925, nr 11.

⁸ S. Pigoń, *Prof. Józef Kallenbach w Wilnie*, „Dziennik Wileński” 1927, nr 126.

⁹ Rkps BJ, Przyb. 157/83, Korespondencja S. Kota.

i łąk zielonych, rozścielał się przed oczyma duszy niejednen raz marzony kraj Mickiewiczowski¹⁰.

Chętnie przyjął wiadomość o planach Wydziału Humanistycznego Uniwersytetu Stefana Batorego o powołaniu go na katedrę polonistyczną. Jeszcze w 1920 r. pisał do Wacława Borowego, że Wilno wydaje mu się miejscem ciekawym ze względu na Mickiewicza i stwierdzał: „Dziera się podobno jakiś plan przeniesienia mnie do Wilna”¹¹. Co więcej, w przypadku Stanisława Pigońa dopuszczono się złamania przepisów ministerialnych przy obsadzaniu katedr. Zwracając się do profesorów wszystkich polskich uniwersytetów z prośbą o opinię o kandydatach, dziekan Wydziału Humanistycznego USB załączył informacje, że Rada Wydziału najchętniej widziałaby na tym stanowisku Stanisława Pigońa, zastępcę profesora na Uniwersytecie Poznańskim¹². Publiczny wykład inauguracyjny z okazji objęcia Katedry wygłosił 10 maja 1921 r., wybierając temat: *Naczelné dążności literatury polskiej w wieku XIX*.

W przewodzie nominacyjnym na profesora zwyczajnego na czoło osiągnięć naukowych Pigońa wysunięto dwa dzieła: *Z epoki Mickiewicza. Studia i szkice* (Lwów 1922) oraz *Głosy sprzed wieku. Szkice z dziejów procesu filareckiego* (Wilno 1924). Główny nurt jego prac badawczych prowadził ku fundamentalnym zadaniom edytorskim, związanym z późniejszym wydaniem krytycznym *Dzieł wszystkich Mickiewicza*. W Wilnie uczony dojrzywał, doskonalił swój warsztat, zmieniał niejedno w systemie ocen. Nie były to jednak dramatyczne rewizje zmuszające do odrzucenia części dorobku, lecz organiczny rozwój, nadbudowa na fundamentach położonych w młodości¹³.

Maria Janion pisała, że u źródeł mickiewiczowskich badań Pigońa leżało jego chłopskie pochodzenie, chłopska mentalność, którą eksponował, podpisując swoje wczesne prace pseudonimami „Chłop” i „Helota”. Tym należy tłumaczyć jego przywiązanie do opinii gromady, zbiorowości, do przedkładania interesu wspólnoty ponad dobro indywidualne. U Mickiewicza Pigoń znajdował etos zbiorowości. A w literaturze zawsze poszukiwał wartości etycznych i stawiał je znacznie wyżej od jej wartości estetycznych¹⁴. Intensywnie zajmował się bada-

¹⁰ S. Pigoń, *Z przędzy pamięci. Urywki wspomnień*, Warszawa 1968, s. 245.

¹¹ Cyt. za: B. Koc, *Pigońiana w Bibliotece Narodowej w Warszawie*, w: *Wokół Stanisława Pigońa. Nad warsztatem naukowym i literackim Uczonego*, Rzeszów 1983, s. 108.

¹² Centralne Państwowe Archiwum Litwy, F. 175, ap. 5, b. IV B 104, Dokumenty prof. dra Stanisława Pigońa.

¹³ Zob. Z. Stefanowska, *S. Pigoń jako badacz Mickiewicza*, w: *Stanisław Pigoń. Człowiek i dzieło*, Kraków 1972, s. 127.

¹⁴ M. Janion, *Badania nad romantyzmem polskim*, w: *Rozwój wiedzy o literaturze polskiej po 1918 roku*, opracował i wstępem opatrzył J. Maciejewski, Warszawa 1986, s. 125–126.

niem rękopisów, wskutek czego został jednym z najlepszych polskich edytorów, szczególnie jako wydawca *Pana Tadeusza* w serii Biblioteka Narodowa (1925). O *Panu Tadeuszu* napisał we wspomnieniach, że rozbudził w nim poczucie narodowe. „Tak to – pisał – zawiązała się ta miłość, z której czarownego kręgu nie miałem już nigdy wyjść”¹⁵.

Zofia Stefanowska stwierdziła, że Pigoń był indywidualnością strukturalnie do Mickiewicza podobną. Posiadał tę dyspozycję psychiczną, dzięki której tak pewnie umiał się poruszać w świecie mickiewiczowskich wartości i wyobraźni¹⁶. Pigoń myślał Mickiewiczem¹⁷.

Badacz w Wilnie uprawiał tradycyjną historię literatury, najwięcej uwagi poświęcając literaturze epoki romantyzmu, a w jej ramach Adamowi Mickiewiczowi. Na grunt wileński przeniósł deklarację z 1909 r., kiedy to stwierdził: „Uświadomić sobie z całą mocą, z całym poczuciem odpowiedzialności, że poza wieszczami nie masz dla nas życia, że droga przez nich wskazana jest jedyną w przyszłość, ku odrodzeniu, wyzwoleniu. Uświadomić sobie wieszczów jako obowiązek”¹⁸.

Ponadto był w centrum wszelkich akcji, zmierzających do popularyzowania wiedzy o życiu i twórczości Wieszcza. W Wilnie zaś atmosfera szczególnie temu sprzyjała. Wygłosił szereg odczytów w wileńskim oddziale Towarzystwa Przyjaciół Nauk (*Pierwiastki tradycyjne w „Panu Tadeuszu”, Historiozofia młodego Mickiewicza, Pierwszy pomysł „Pana Tadeusza”, O tzw. Madonnie Mickiewicza i wiele innych*). W 1928 r. zainicjował powstanie wileńskiego oddziału Towarzystwa Literackiego im. A. Mickiewicza. Potwierdził tym samym, że pielęgnował w Wilnie kult Wieszcza.

Utrudnieniem w pracy naukowej były jednak nieuporządkowane i ubogie biblioteki. Dlatego należy przyznać, że okres wileński był dla badacza bardzo korzystny, ale i trudny.

W 1924 r. opracowując *Pana Tadeusza* dla Biblioteki Narodowej, pisał do Stanisława Kota: „Objaśnienia mam zaawansowane znacznie, zwłaszcza dla ksiąg początkowych są mnogie, cóż, kiedy zawsze jeszcze są dziurawe. Raz po raz w środku akurat brak mi szczegółów, które dopiero w przyzwoitej bibliotece zdołam zebrać, w każdym razie nie w Wilnie”¹⁹.

Mimo trudności, dzięki dociekliwym wysiłkom poszukiwawczym Pigionia z wileńskich bibliotek szybko zaczęły wpływać mickiewicziana. To z penetra-

¹⁵ S. Pigoń, *Z Komborni w świat. Wspomnienia z czasów młodości*, Kraków 1957, s. 123.

¹⁶ Z. Stefanowska, *S. Pigoń jako badacz Mickiewicza*, s. 127.

¹⁷ K. Wyka, *Stanisław Pigoń. Próba rekonstrukcji osobowości*, w: *Stanisław Pigoń. Człowiek i dzieło*, Warszawa 1972, s. 13.

¹⁸ S. Pigoń, *Z epoki Mickiewicza. Studia i szkice*, Lwów 1922, s. 312.

¹⁹ Rkps BJ, Przyb. 162/83, Korespondencja S. Kota, list z 20 VI 1924.

cji wileńskich zrodziło się pierwsze szczegółowe opracowanie *Pana Tadeusza* w Bibliotece Narodowej. Odkrywanie pamiątek po Mickiewiczu zaowocowało też wspomnianą książką *Głosy sprzed wieku. Szkice z dziejów procesu filareckiego*. Ponadto tytuł habilitacji – *Z epoki Mickiewicza. Studia i szkice* – podkreśla przekonanie uczonego o „panowaniu” jednego poety nad literaturą polską. Dalsze prace Pigionia były ciągłym potwierdzeniem powyższego przeświadczenia. Okres 1921–1931 w historii wileńskich badań naukowych wyróżnia się tym, że został zdominowany przez prof. Pigionia i jeden temat badawczy – życie i twórczość Adama Mickiewicza. Szacuje się, że w Wilnie powstało około 120 wydawnictw osobnych, artykułów prasowych, recenzji, polemik i odczytów, poświęconych wieszczowi²⁰.

Jaki jest Mickiewicz Pigionia? Uczuciowy stosunek profesora do poety sprawia, że na plan pierwszy wysuwa się artysta i człowiek, przesłaniając postać wieszca. Biografia Mickiewicza była postrzegana przez profesora jako wzór osobowy, twórczość zaś jako testament, zgodnie z kryteriami prawdy, patriotyzmu, odgrywającymi najważniejszą rolę w systemie wartościowania Pigionia. Tym też można tłumaczyć uprzywilejowanie jednych dzieł, a niewielką uwagę poświęconą innym. Najwięcej prac Pigionia powstałych w okresie wileńskim dotyczy *Pana Tadeusza* i *Dziadów*.

Odkrywczość była główną zasadą przyświecającą profesorowi w poszukiwaniach. W stworzonym przez siebie warsztacie filologicznym, często określanym jako jeden z najwspanialszych w nauce polskiej²¹, rzetelnie motywował swoje sądy, najczęściej dotyczące biografistyki i historii idei. Podejście naukowe Pigionia do twórcy i dzieła literackiego nazwano metodą rekonstrukcji genetycznej²².

Mickiewicz dominował też w dydaktyce Pigionia. Począwszy od roku akademickiego 1920/21 aż do 1925/26 trwał wykład o Mickiewiczu, który od roku 1923/24 przybrał tytuł *Towiański i Mickiewicz*. Wyłącznym przedmiotem analizy na jednym z proseminariów był *Pan Tadeusz*. Podobny stan rzeczy utrzymywał się do końca pobytu Pigionia w Wilnie. „W 1930 roku – wspominał Jerzy Putrament – polonistykę USB przygniatała masywna indywidualność Pigionia. Byliśmy na jego seminarium, musieliśmy chodzić i na wykłady. Nie było to zresztą takie trudne, umiał je robić ciekawie. Trochę ze strachu przed nim nie tylko bywaliśmy na nich,

²⁰ Z. J. Nowak, *Bibliografia prac Stanisława Pigionia, 1908–1959*, w: *Księga pamiątkowa ku czci Stanisława Pigionia*, Warszawa 1961, s. 7–125.

²¹ M. Janion, *Badania nad romantyzmem polskim*, w: *Rozwój wiedzy o literaturze polskiej po 1918 roku*, Warszawa 1986, s. 127.

²² A. Paluchowski, *Pigoń 1885–1968*, w: *Portrety uczonych polskich*, wybór A. Biernackiego, Kraków 1974, s. 401.

ale i słuchaliśmy co nieco, nie tylko gaworzyli z koleżankami. Jak zwykle było to coś z Mickiewicza²³.

Tematy prac przygotowanych na seminarium Pigionia układają się w pewne zespoły, w których dostrzec można świadomie planowaną problematykę badawczą, zarówno bliską zainteresowaniom samego profesora, jak i narzuconą przez *genius loci*. Przykładowo można wymienić takie tematy, jak: *Źródła do sądów Mickiewicza o Rosji*, *Orientalizm w czasopiśmie wileńskich przed Mickiewiczem*, *Pierwiastki białoruskie w twórczości Mickiewicza*, *Sprawa nieprzyzwoitych napisów w 1823 r. na tablicy gimnazjum w Wilnie*. Owocem współpracy naukowej profesora ze studentami, ściślej z Sekcją Bibliograficzną Koła Polonistów była też bibliografia mickiewiczowska za lata 1918–1928 (w sumie 208 pozycji, wydobytych z 31 polskich pism wileńskich za okres 10 lat)²⁴.

W pewnym momencie, kiedy w Wilnie coraz jaśniej świeciła gwiazda Stanisława Pigionia, który stopniowo był uznawany za najlepszego znawcę twórczości Mickiewicza, to właśnie USB stał się najważniejszym ośrodkiem badań mickiewiczowskich w Polsce. Wraz z wyjazdem Pigionia z Wilna ośrodek ten utracił swoją wysoką pozycję.

W latach trzydziestych katedry polonistyczne na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie były obsadzone przez profesorów, którzy w swojej pracy naukowej Mickiewiczowi poświęcili co prawda sporo uwagi, ale główne ich zainteresowania podążały w nieco innym kierunku.

Manfred Kridl, absolwent lwowskiej polonistyki, związany z USB od 1932 r., zapowiadał się w początkach kariery naukowej jako mickiewiczolog, jako że romantyzmowi poświęcił najpierw swoją rozprawę doktorską pt. *Mickiewicz i Lamennais. Studium porównawcze* (1909), a później też habilitację pt. *Antagonizm wieszczów. Rzecz o stosunku Słowackiego do Mickiewicza* (1925). Zasługi filologa widoczne są też we wstępach do edycji *Dzieł Mickiewicza*. Rocznicową edycję *Pana Tadeusza* poprzedził Kridl nowoczesną *Przedmową*, skierowaną w stronę strukturalizmu. Właściwy przedmiot „przedwileńskich” zainteresowań naukowych Kridla – literatura wieku XIX – nie pozostał więc pewnie bez wpływu na to, że profesor otrzymał katedrę polonistyczną w Wilnie. Swoim zainteresowaniom literackim badacz dał wyraz w jednym z wykładów, wygłoszonych jeszcze w Lille: „Romantyzm w ogóle, a więc i romantyzm polski jako ekskluzywny pogląd na świat i jako specyficzna forma literacka należy już dziś do historii [...]. Ale [...] pewne cechy są wieczne: heroizm, wysokie stanowisko moralne, pogarda

²³ J. Putrament, *Pół wieku*, t. 1, *Młodość*, Warszawa 1983, s. 148.

²⁴ Zob. *Bibliografia Mickiewiczowska w polskim czasopiśmiennictwie wileńskim z l. 1918–1928*, zestawiał L. Sienkiewicz, „Alma Mater Vilnensis” 1929, z. 7, s. 26.

dła rzeczy powszednich, autonomia ducha, wysokie powołanie poety – związek z wszechświatem (metafizyka), kult bohaterów, wielkich charakterów – wielkie tematy, głębokie, zasadnicze tematy”²⁵. Z wczesnych prac Kridla wynikało, że szedł on tradycyjną drogą badań historycznoliterackich, a edycja dzieł m.in. Mickiewicza pozwalała przewidywać przyszłe badania. W swojej dalszej pracy naukowej badacz skupił się jednak na formalizmie, który pochłonął go całkowicie i którym zaraził studentów.

Jako znawca Mickiewicza zapowiadał się też prof. Konrad Górski, zatrudniony w Wilnie od 1934 r. Wcześniej, w 1931 r. podczas posiedzenia wileńskiego oddziału ZZLP wygłosił referat *Katastrofa prometeizmu w III. cz. „Dziadów”*. Wówczas w prasie wyrażono chęć, by badacz i komentator twórczości Wieszcza znalazł się w Wilnie, „gdzie szeroko otwarta jest brama w świat Mickiewicza”²⁶. Napisała pod kierunkiem Juliusza Kleinera praca *Racjonalizm i mistyka Improwizacji Konrada* (1922), jak i rozprawa doktorska *Pogląd na świat młodego Mickiewicza 1815–1823* (1925) zapowiadały jeden z głównych kierunków badawczych młodego Górskiego. Zainteresowanie Mickiewiczem wyrażało się nie tylko w artykułach i rozprawach (np. *Czym miał być „Pan Tadeusz” dla emigracji* – 1921, *„Dziady” drezdeńskie a „Prometeusz” Ajschylosa* – 1934), ale również edycjami opracowanych przez siebie dzieł tego twórcy (m.in. *Konrada Wallenroda*)²⁷. Przed objęciem katedry w Wilnie bywał tu z prelekcjami na tematy związane z romantyzmem, między innymi wygłosił wykład radiowy *Aktualność romantyzmu i sprawa rewizji poglądów na poezję romantyczną* czy wykład publiczny na USB pt. *„Pan Tadeusz” w perspektywie jednego stulecia*, zorganizowany w celu uczczenia setnej rocznicy powstania utworu. Prof. Górski prowadził na USB Katedrę Literatury Dawnej, a zatem tematyka XIX-wieczna była mniej obecna w jego pracy naukowej i wykładach. Pomimo to w drugiej połowie lat trzydziestych prowadził też takie zajęcia, jak twórczość Mickiewicza czy początki romantyzmu w Polsce. W 1938 r. wydał książkę pt. *Literatura a prądy umysłowe*, w której uwagę poświęcił także Mickiewiczowi. W latach 1935–1938 przewodniczył Towarzystwu Literackiemu im. A. Mickiewicza. 1 czerwca 1935 r. wygłosił w nim referat *Przezwyjęcie prometeizmu w „Dziadach” drezdeńskich*.

Stanisław Cywiński, docent na USB, rzadko sięgał do Mickiewicza (repcji jego dzieła dotyczy np. artykuł *Sto lat walki z „Konradem Wallenrodem”* z 1928 r.).

²⁵ Biblioteka Litewskiej Akademii Nauk im. Wróblewskich, Dział Rękopisów, F. 115-207, *Manfred Kridl, Wykłady w Lille*.

²⁶ M. Limanowski, *Konrad Górski w Związku Literatów*, „Słowo” 1931, nr 239.

²⁷ M. Chrostek, *Przełomowe osiągnięcia lwowskich filologów w badaniach polskiego romantyzmu do roku 1939*, „Studia Historiae Scientiarum 20” 2021, s. 135.

Bardziej interesował go Cyprian Kamil Norwid. Mimo to Stanisław Cat Mackiewicz tak o nim napisał: „Cywiński odczuwał Mickiewicza znacznie głębiej niż jego przyjaciel Pigoń i jego mistrz Lutosławski. Przejął się patosem Mickiewicza i patos ten był dla niego ewangelią. W interpretacji życia odwoływał się ciągle do Mickiewicza [...]”²⁸. W latach trzydziestych, po wyjeździe z Wilna Stanisława Pigoń, to właśnie Cywiński pod względem ilościowym najczęściej publikował o Mickiewiczu²⁹. Wystąpił też z projektem wzniesienia w Wilnie wspólnego pomnika dla Adama Mickiewicza i Juliusza Słowackiego, uważając że kult wilnian wobec Mickiewicza powinien zawsze łączyć się z nie mniej żywą czcią dla Słowackiego, którego Cywiński uważał za poetę bardziej wileńskiego³⁰.

Polonistyka w okresie międzywojennym reprezentowała różne kierunki naukowe i metody badawcze, rozmaite szkoły i upodobania. Była otwarta na nowe tendencje i poszukiwania. Zarówno seminaria, jak i zebrania naukowe były widownią polemik i sporów metodologicznych. Z całą pewnością można też stwierdzić, że badania mickiewiczowskie w jej dwudziestoletnim dorobku zajmują miejsce znaczące. Wykłady wygłaszane studentom przez profesorów były często owocem poszukiwań archiwalnych i bibliotecznych. Niektóre powstałe w Wilnie prace naukowe można uznać za przełomowe w badaniu nad Mickiewiczem. W przypadku takich profesorów, jak Józef Kallenbach czy Stanisław Pigoń, na USB przyciągnęła ich właśnie legenda Mickiewicza, którą pielęgowali.

Miłość do Wieszcza przekazywali też swoim studentom.

Bibliografia

- „Dziennik Wileński” 1919, nr 167.
Bibliografia Mickiewiczowska w polskim czasopiśmiennictwie wileńskim z l. 1918–1928, zebrał L. Sienkiewicz, „Alma Mater Vilnensis” 1929, z. 7.
 Cat-Mackiewicz S., *Kto mnie wołał, czego chciał*, Warszawa 1972.
 Chrostek M., *Przełomowe osiągnięcia lwowskich filologów w badaniach polskiego romantyzmu do roku 1939*, „Studia Historiae Scientiarum 20” 2021.
 Cywiński S., *O wspólny pomnik Mickiewicza i Słowackiego w Wilnie*, Wilno 1934.
 Janion M., *Badania nad romantyzmem polskim*, w: *Rozwój wiedzy o literaturze polskiej po 1918 roku*, opracował i wstępem opatrzył J. Maciejewski, Warszawa 1986.

²⁸ S. Cat-Mackiewicz, *Kto mnie wołał, czego chciał*, Warszawa 1972, s. 345.

²⁹ M. Chrostek, *Przełomowe osiągnięcia lwowskich filologów w badaniach polskiego romantyzmu do roku 1939*, „Studia Historiae Scientiarum 20” 2021, s. 123.

³⁰ Zob. S. Cywiński, *O wspólny pomnik Mickiewicza i Słowackiego w Wilnie*, Wilno 1934.

- Kamiński L., *Romantyzm i polityka dwudziestolecia*, w: *Problemy polskiego romantyzmu. Seria trzecia*, praca zbiorowa pod red. M. Żmigrodzkiej, Wrocław 1981.
- Koc B., *Pigonia w Bibliotece Narodowej w Warszawie*, w: *Wokół Stanisława Pigonia. Nad warsztatem naukowym i literackim Uczzonego*, Rzeszów 1983.
- Kowalewska S., *Z dni niezapomnianych. Wspomnienie z V-j sali Uniwersytetu Wileńskiego*, „Tygodnik Wileński” 1925, nr 11.
- Limanowski M., *Konrad Górski w Związku Literatów*, „Słowo” 1931, nr 239.
- Miłosz C., *Zaczynając od moich ulic*, Wrocław 1990.
- Nowak Z. J., *Bibliografia prac Stanisława Pigonia, 1908–1959*, w: *Księga pamiątkowa ku czci Stanisława Pigonia*, Warszawa 1961, s. 7–125.
- Paluchowski A., *Pigoń 1885–1968*, w: *Portrety uczonych polskich*, wybór A. Biernackiego, Kraków 1974.
- Pigoń S., *Prof. Józef Kallenbach w Wilnie*, „Dziennik Wileński” 1927, nr 126.
- Pigoń S., *Z epoki Mickiewicza. Studia i szkice*, Lwów 1922.
- Pigoń S., *Z Komborni w świat. Wspomnienia z czasów młodości*, Kraków 1957.
- Pigoń S., *Z przędzy pamięci. Urywki wspomnień*, Warszawa 1968.
- Putrament J., *Pół wieku*, t. 1, *Młodość*, Warszawa 1983.
- Stefanowska Z., *S. Pigoń jako badacz Mickiewicza*, w: *Stanisław Pigoń. Człowiek i dzieło*, Kraków 1972.
- Szacki J., *Tradycja i oryginalność w humanistyce*, „Odra” 1985, nr 6.
- Wyka K., *Stanisław Pigoń. Próba rekonstrukcji osobowości*, w: *Stanisław Pigoń. Człowiek i dzieło*, Warszawa 1972.

Źródła archiwalne

- Biblioteka Litewskiej Akademii Nauk im. Wróblewskich, Dział Rękopisów, F. 115-207, *Manfred Kridl, Wykłady w Lille*.
- Centralne Państwowe Archiwum Litwy, F. 175, ap. 5, b. IV B 104, Dokumenty prof. dra Stanisława Pigonia.
- Rkps BJ, Przyb. 157/83, Korespondencja S. Kota.
- Rkps BJ, Przyb. 162/83, Korespondencja S. Kota.

Teresa Dalecka

Vilnius University, Lithuania

**TRADITIONS OF MICKIEWICZ STUDIES
AT THE STEFAN BATORY UNIVERSITY
IN VILNIUS IN THE INTERWAR PERIOD**

Summary

The article presents the scholarly achievements of the professors of Polish Studies at Stefan Batory University in Vilnius, which are related to the life and works of Adam Mickiewicz. In the interwar period, the Vilnius scholars in Polish studies – like the ones of Warsaw, Kraków, Poznań, Lublin, and Lviv – created a strong center in which the research in Mickiewicz's life and works occupied a significant place. The professors occupying the Polish Studies chairs at the USB influenced the direction of the development of the institution. In addition, the professors treated social service as a broadly understood popularization of science and culture, including the works of the Bard.

Keywords: Adam Mickiewicz, Polish studies, Stefan Batory University, Mickiewicz studies 1918–1939.